

KÜÇÜK DEVLET DIŞ POLİTİKASI: ANGOLA ÖRNEĞİ*

Small State Foreign Policy: The Case of Angola

Mürsel BAYRAM**

Öz

Uluslararası politikanın marjinde yer alan küçük devletler, askerî ve iktisadî gereksinimleri doğrultusunda esnek bir dış politika takip ederek resmî ideolojileriyle uyuőmayan devletlerle de çeşitli şekillerde ilişki kurabilirler. Bu ilişkilerin biçimi ve yoğunluğu, küçük devletlerin bölgesel ve büyük güçlere nispetle daha adaptif bir diplomatik yaklaşımla hareket ettiklerini göstermektedir. Uluslararası siyasal-ekonomik koşullara uyum kabiliyetini ifade eden söz konusu "adaptif diplomasi" yaklaşımı, bu makalede Angola'nın Rusya, ABD ve Çin ile ilişkileri üzerinden örneklenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Devlet, Adaptif Diplomasi, Angola, MPLA, Afrika.

Abstract

Small states situated on the margins of international politics generally follow flexible foreign policies in line with their political and economic needs. The nature and intensity of their ties show that small state diplomacy is relatively more adaptive than that of regional and Great Powers. Adaptive diplomacy refers to quick adaptation to the global politico-economic circumstances. This paper aims to exemplify the mentioned adaptation capability through Angola's relations with Russia, the United States, and the People's Republic of China.

Keywords: Adaptive Diplomacy, Small State, Cold War, Angola, Africa.

* Makale Geliő Tarihi: 13.10.2019 - Yayına Kabul Tarihi: 08.12.2019

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Ana Bilim Dalı, ORCID: 0000-0002-1183-0515, e-posta: mursel.bayram@asbu.edu.tr

Giriş

16. yüzyıl siyaset felsefecisi Giovanni Botero'ya göre devletler üçe ayrılır: büyükler (*grandi*), orta büyüklüktekiler (*mezani*), küçükler (*piccioli*). Büyükler, gücüne güvenen imparatorluk niteliğindeki devletlerdir; orta büyüklüktekiler, kendi ayakları üzerinde durabilecek güce ve otoriteye sahip olan devletlerdir; küçükler ise başkalarının yardımına ihtiyaç duyan devletlerdir.¹ Bu tasnifin günümüze uyarlanmış biçiminin ilk kategorisini teşkil eden “büyük güçler”, dünya ölçeğinde nüfuz uygulayabilme kabiliyetleri dikkate alınarak “küresel güç” olarak da adlandırılırlar.² Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa bu kategoriye girer. Büyük güçlerden sonra uluslararası ilişkilerde önem bakımından ikinci sırada “orta ölçekli güçler” gelmektedir. Bunlar, maddî kabiliyetleri ve etki sahaları dikkate alınarak “bölgesel güç” olarak da tanımlanan devletlerdir.³ Avustralya, Brezilya, Güney Afrika, Hindistan ve Türkiye bu kategoridedir. Uluslararası politikada önem bakımından son sırada “küçük güçler/devletler” yer almaktadır. Küçük devletler, genel olarak bölgesel ve küresel düzeyde kayda değer bir siyasî, askerî, iktisadî vs. etkinlik gösteremeyen devletleri ifade etmektedir.⁴

193 BM üyesi devletin büyük çoğunluğunu küçük devletler oluşturduğu için bunların tamamını işlevsel ve davranışsal olarak aynı kategoride değerlendirmek analitik açıdan sorunlu olabilir. Çünkü Kolombiya, Romanya ve Yeni Zelanda gibi ekonomik ve askerî güç endekslerinde orta sıralarda yer aldıkları halde ne bölgesel bir güç kadar etkili ne de mikro devletler kadar güçsüz olan çok sayıda devlet vardır. Bu devletler, “alt-orta ölçekli güç” (*lower-middle power*) kategorisinde değerlendirilebilir. Bunun yanında, Belize, Laos, Moldova gibi minimum ölçekte maddî kabiliyetleri olan devletler vardır. Bunlara “asgarî güç” (*minimal*

1 Giovanni Botero, *Della Ragione di Stato*, Gioliti, Venedik 1589, s. 7-11.

2 José Luís Fiori, “O Poder Global e a Nova Geopolítica das Nações”, *Crítica y Emancipación*, 1(2), 2009, s. 157-183.

3 Eduard Jordaán, “The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers”, *Politikon*, 30(1), 2003, s. 165-181.

4 Jeanne A. K. Hey, *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner, Londra 2003, s. 3.

power) denilebilir. Son olarak, bütün maddî güç ölçütlerinde son sıralarda yer alan Kiribati, Nauru, Saint Lucia gibi tanım gereği güç denilebilecek devletler vardır. Bu devletler için “mikro güç” (*micro power*) veya “itibarî güç” (*nominal power*) gibi tanımlamalar önerilebilir.⁵

Makalede ele alınacak olan Angola, küçük devletler içerisinde, “alt-orta ölçekli güç” kategorisinde değerlendirilebilir. 1 milyon 246 bin kilometre karelik bir alanda 30 milyon nüfusu barındırması, satın alma gücü paritesine göre 198 milyar doları bulan gayri safi yurtiçi hasılası ile Bulgaristan ve Slovakya gibi AB üyesi ülkelerden daha büyük bir ekonomiye sahip olması⁶, askerî güç endeksinde 137 ülke arasında 58. sırada yer alması⁷, bölgesel politikada nispeten dikkate alınan bir aktör olması, Angola’yı “alt-orta ölçekli güç” kategorisinde değerlendirmeye imkân vermektedir. Bununla birlikte, kişi başı millî gelirinin henüz 6 bin 800 dolar düzeyinde olması, büyük oranda petrol ihracına dayalı bir ekonomik yapıya sahip olması⁸, henüz 1975’te bağımsızlığını kazanmış ve uzun bir iç savaş (1975-2002) tecrübe etmiş olması, bölge devletlerinin çoğunluğu üzerinde askerî ve siyasî etki kapasitesine sahip olmaması, Angola’yı tam olarak “orta ölçekli güç” sınıfına dâhil etmeyi mümkün kılmamaktadır. Dolayısıyla bu ülkenin genel küçük devlet kategorisi içerisinde ele alınması uygun görünmektedir.

Eritre’den San Marino’ya, Nepal’den Paraguay’a kadar geniş bir analiz kategorisini teşkil eden ve ne maddî güç ölçütleri ne de siyasal kimlikleri benzeşen küçük devletlerin davranışları, hem uluslararası sistemin yapısından hem de devlet ve karar alıcı düzeyindeki değişkenlerden etkilenir.⁹ Böylesi geniş bir analiz kategorisinde çeşitliliğin doğal karşılanması gerektiği kabul

5 Mürsel Bayram, *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*, Savaş Kitabevi, Ankara 2018, s. 30-41.

6 “GDP Ranked by Country 2019”, *World Population Review*, <http://worldpopulationreview.com/countries/countries-by-gdp/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2019).

7 “Angola Military Strength”, *Global Firepower*, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=angola, (Erişim Tarihi: 08.12.2019).

8 “Angolan Economy Weaker than Expected in 2019”, *Macauhub*, <https://macauhub.com.mo/feature/pt-economia-angolana-mais-fraca-do-que-previsto-em-2019/>, (Erişim Tarihi: 08.04.2019).

9 Bayram, *a.g.e.*, s. 41-42.

edilirse, ilgili literatürden yola çıkarak küçük devletlerin dış politika davranışlarına dair bazı genellemeler yapmak mümkündür. Hey'in ilgili literatürden derlediği sonuçlara göre, büyük ve orta ölçekli güçlerin dış politika davranışları nispeten daha istikrarlı iken, küçük devletlerin dış politika davranışları daha eklektiktir. Küçük devletler, uluslararası ilişkilere alt düzeyde katılım gösterirler. Dış politika sorunlarının kapsamı dar ve yakın çevreleriyle sınırlıdır. Güvenliklerini sağlama gereksinimleri ile dış politika kaynakları orantılı değildir. Bu nedenle başta güvenlikleri olmak üzere birçok konuda dışa bağımlı olduklarını bilirler. Dış ilişkilerinde askerî araçlar yerine daha çok diplomatik ve ekonomik araçlardan yararlanırlar. Genel olarak uluslararası örgütlere katılımı önemserler. Belli ürünlerde uzmanlaşarak ve ticaret ortaklarını çeşitlendirerek ekonomik kazançlarını artırabilir; aynı şekilde, jeostratejik konumlarını kullanarak askerî destek kaynaklarını çeşitlendirebilirler.¹⁰

Küçük devletler, coğrafi olarak bir büyük gücün yakınında yer almaları durumunda onun nüfuz dairesinden çıkmakta zorlanırlar. Zira coğrafi yakınlık küçük devletin ekonomik bağımlılık ve jeopolitik savunmasızlık oranını artırır. Bu bakımdan Orta ve Güney Amerika'daki küçük devletler ABD'nin; Orta Asya ve Kafkasya'daki küçük devletler Rusya'nın; Doğu ve Güneydoğu Asya'daki küçük devletler daima Çin'in etkisini hissetmişlerdir. Sahraaltı Afrika'daki küçük devletler ise bu üç büyük güce de takriben eşit uzaklıkta oldukları için genellikle birden fazla büyük gücün etkisine ve rekabetine açık olmuşlardır.¹¹

İki kutupluluktan tek kutupluluğa geçiş gibi sistemik düzeydeki değişimlerin yönetimi konusunda doğal olarak büyük güçler daha etkin bir rol oynarken, küçük devletler genellikle büyük güçlerce yönetilen değişim süreçlerine adapte olma zorunluluğuyla karşı karşıya kalır. Bu zorunluluk, özellikle küçük devletlerin farklı uluslararası koşullara uyum sağlayabilecek şekilde her an değişime hazır olmalarını, diğer bir deyişle "adaptif diplomasi" izlemelerini gerektirir. Bu siyaset anlayışı, temel olarak, "*güçlüler neye güçleri*

10 Hey, *a.g.e.*, s. 4-5.

11 Bayram, *a.g.e.*, s. 43.

yetiyorsa onu yapar; zayıflar ise neye mecburlarsa ona katlanırlar”¹² hipotezini desteklemektedir.

Küçük devletlerin “katlanmaya mecbur oldukları” değişim durumlarını kendi çıkarları ile olabildiğince uyumlaştırabilme becerileri göz ardı edilmemelidir. Bu beceriler, daha çok büyük yahut bölgesel güçler arası rekabetten ve bu güçlere özgü zaafardan yararlanma şeklinde tezahür eder. Örneğin, Doğu Afrika’nın küçük ülkelerinden Cibuti, büyük güçlerin kendisini üs olarak kullanmasını ve Etiyopya’nın ulaşım açısından kendisine bağımlı olmasını ekonomik açıdan avantaja dönüştürmüştür.¹³ Benzer şekilde Pasifik’te yer alan küçük ada devletleri de uluslararası jeopolitiğin marjinde yer almalarını ve Avustralya’nın kendilerine yönelik kurumsal bir dış politika geliştirmemiş olmasını avantaja dönüştürerek “zayıfın silahı” olarak değerlendirilebilecek stratejiler geliştirmişlerdir.¹⁴

Küçük devlet dış politikası ve adaptif diplomasi olgusu, Güney Afrika ülkelerinden Angola üzerinden örneklenebilir. Bağımsızlığının ertesinde Marksist-Leninist bir ideolojik yönelim benimseyen Angola Cumhuriyeti, bu yönelimine rağmen, Batı ve Doğu bloğuna mensup ülkelerle kurduğu ilişkilerde çıkarlarını optimize etmeye yönelik adaptif bir diplomasi izlemiş; Soğuk Savaş’ın iki kutuplu yapısına uyum sağladığı gibi, Soğuk Savaş sonrası ABD merkezli tek kutuplu dünya düzenine ve yükselen Asyalı güçlerin oluşturduğu yeni ekonomik ilişkiler ağına da hızlı biçimde adapte olmuştur. Bu adaptasyon sürecini açıklamak üzere çalışmada öncelikle Angola dış politikasının gelişimine değinilecek; ardından, ülkenin Sovyetler Birliği/Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkileri analiz edilecektir. Sonuç bölümünde, Angola’nın diplomasi performansı önce uluslararası sistem, daha sonra aktör/devlet düzeyinde bir analize konu edilecektir.

12 Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, çev. Rex Warner, Penguin Classic, Londra 1972, s. 402.

13 David Styan, “Djibouti: Changing Influence in the Horn’s Strategic Hub”, *Chatham House Briefing Paper*, Nisan 2013.

14 Jonathan Schultz, “Theorising Australia-Pacific Island Relations”, *Australian Journal of International Affairs*, 68 (5), 2014, s. 548–568.

Angola Dış Politikasının Gelişimi

11 Kasım 1975'te Portekiz'den bağımsız olan Angola, içine doğduğu Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu uluslararası yapısına uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Angola'nın bağımsızlığı için mücadele etmek üzere kurulan örgütlerin bağımsızlık öncesi ve sonrası süreçte kendi aralarında iktidar mücadelesine girişmesi, hemen hemen bütün Soğuk Savaş aktörlerinin Angola iç savaşına müdahil olmasını beraberinde getirmiş ve bu müdahaleler, ülkenin bütüncül bir aktör olarak dış politika yürütmesini zorlaştırmıştır. Bağımsızlıkla birlikte baş gösteren iç savaş zarfında merkezî hükümetle çatışan gruplar da kendi dış ilişkiler ağını oluşturduğu için, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu uluslararası yapısı ile Angola devletinin çok-aktörlü yapısı birbirini beslemiştir.¹⁵ Bu konjonktürde Angola merkezî hükümeti, askerî ve siyasî olarak Doğu Bloku ülkelerine yaslanırken ekonomik olarak Batı Bloku ülkelerine bağımlı kalmıştır.¹⁶

1956'da Antonio Agostinho Neto liderliğinde anti-kolonyalist bir hareket olarak kurulan *Movimento Popular de Libertação de Angola* (MPLA)¹⁷, temel olarak Sovyetler Birliği, Küba, Doğu Almanya, Yugoslavya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Kuzey Kore ve Libya hükümetlerinden destek almıştır.¹⁸ Doğu Bloku ülkelerinin askerî desteği ile bağımsızlık sonrası Angola siyasetinin başat aktörü MPLA olmuştur. Afrika Birliği Teşkilatı da 11 Şubat 1976'da MPLA'yı Angola'nın meşru hükümeti olarak tanımıştır. MPLA'nın karşısına iki örgüt çıkmıştır. Birincisi, Holden Roberto liderliğindeki *Frente Nacional de Libertação de Angola* (FNLA)¹⁹, diğeri Jonas Savimbi liderliğindeki *União Nacional para a Independência Total de Angola* (UNITA)²⁰ adlı örgüttür. FNLA zamanla bölünüp

15 Mürsel Bayram, "Angola İç Savaşının Ana Aktörleri ve Uluslararası Ramifikasyonları", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2016, s. 365-383.

16 José Maria Nunes Pereira Conceição, *Angola: uma Política Externa em Contexto de Crise (1975-1994)*, Tese de Doutorado, Universidade de São Paulo, São Paulo 1999.

17 Angola Halk Kurtuluş Hareketi.

18 Inge Tvedten, *Angola: Struggle for Peace and Reconstruction*, Westview Press, Boulder 1997, s. 29; Peter Abbott, *Modern African Wars: Angola and Mocambique, 1961-74*, Osprey Publishing, 1988, s. 10.

19 Angola Millî Kurtuluş Cephesi.

20 Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Millî Birlik.

etkisizleşirken UNITA, iç savaşın sonuna dek mücadelesini sürdürmüştür. Bağımsızlık öncesi süreçte Portekiz sömürge idaresini sona erdirecek bir mücadele yürütmekten ziyade MPLA'yı zayıflatmaya odaklanan UNITA, bu anlamda sömürge yönetimi lehine faaliyet yürüten bir hareket olduğu izlenimini vermiştir. Nitekim Portekiz emniyet istihbaratının (*Polícia Internacional e de Defesa do Estado*) yayınladığı belgelere dayanılarak, UNITA lideri Savimbi'nin MPLA'ya karşı savaşmak için Portekiz sömürge yönetimi yetkilileriyle işbirliği yaptığı iddia edilmiştir.²¹ UNITA örgütü, Angola'nın bağımsızlığından sonra ABD, Fransa, Güney Afrika, İsrail, Suudi Arabistan, Fas, Senegal, Malavi, Togo ve Zaire devletlerinden destek almıştır. Bunlara ek olarak, o sıralar SSCB ile rekabet halinde olan Çin Halk Cumhuriyeti de Sovyet yanlısı MPLA'ya karşı UNITA'yı desteklemiştir.²²

Bağımsızlık sonrası süreçte Angola'nın dış politika gündemi MPLA Merkez Komitesi'nde Sekreteryaya ve Politbüro üyelerince belirlenmiştir. 1979'da Agostinho Neto'nun ölümü üzerine partinin ve hükümetin başına geçen Jose Eduardo dos Santos, hükümetin icracı organlarını güçlendirerek MPLA Merkez Komitesi ile Politbüro'nun dış politika ve ulusal güvenlik üzerindeki kontrolünü azaltmıştır. Dos Santos bu amaçla 1984'te icracı danışma kurulu olarak Savunma ve Güvenlik Konseyi'ni kurmuş; bu konseye altı bakan, genelkurmay başkanı ve Merkez Komite'nin ideoloji, enformasyon ve kültür sekreterini üye olarak atamıştır. Konseyin görevi, güvenlikle ilgili politikaların icrasını gözden geçirip koordine etmektir. Dışişleri Bakanlığı ise güvenlikten çok diplomatik ve ekonomik işlerle ilgilenmiştir.²³

Aralık 1977 tarihli ilk kongresinde ismine *Partido do Trabalho* (İşçi Partisi) ibaresini ekleyen MPLA, resmî ideolojisini Marksizm-Leninizm olarak belirlemekle birlikte, fiilen Afro-

21 Victoria Brittain, "Jonas Savimbi: Angolan Nationalist Whose Ambition Kept His Country at war", *The Guardian*, 25 Şubat 2002; Paul M. Whitaker, "The Revolutions of Portuguese Africa", *Journal of Modern African Studies*, 8(1), 1970, s. 15-35.

22 Morgan Hess, *U.S.-Chinese Cooperation and Conflict in the Angolan Civil War*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), City University of New York, New York 2012, s. 20-26.

23 Thomas Collelo, *Angola: A Country Study*, U.S. Library of Congress Federal Research Division, Washington 1991, s. 191-192.

Stalinizm'in²⁴ temsilcisi gibi görülmüştür. Ancak, ne Marksizm-Leninizm, ne de Afro-Stalinizm, Angola dış politikasına yön veren ana ideolojik yaklaşımlar olmamıştır.²⁵ MPLA hükümeti, "jeopolitik bağlantısızlık" olarak tanımladığı dış politika yönelimi çerçevesinde, dış askerî yardıma bağımlılığını azaltmak ve ticarî ilişkilerini çeşitlendirerek ekonomik olarak kendi kendine yeterli bir ülke hale gelmeyi hedeflemiştir. Sözü edilen hedef, Marksist-Leninist ideolojiye bağlılık ile Batılı yatırımlara bağımlılık arasında ciddi bir ikilemi beraberinde getirmiştir. Retorik olarak Batı karşıtı bir dış politika izlense de Batılı petrol şirketlerinin Cabinda eksklavındaki yatırımlarının rejim açısından hayati bir gelir kaynağı olduğu bilinmekteydi. Buradan çıkarılan Angola petrolünün büyük bir bölümünün ABD tarafından satın alınıyor olması da MPLA hükümetinin ideolojik yönelimi ile ülkenin ulusal çıkarları arasında pragmatist bir denge kurmasını gerektirmekteydi. Bu doğrultuda, UNITA'nın saldırılarına maruz kalması muhtemel Amerikan petrol şirketlerinin tesisleri, paradoksal biçimde Angola ve Küba askerleri tarafından korunmuştur.²⁶

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ideolojik oryantasyonunu gözden geçiren MPLA hükümeti, 1990 yılı içerisinde çok partili siyasete ve kapitalist ekonomiye geçiş yönünde adımlar atarak ABD liderliğindeki yeni uluslararası düzene adapte olmaya çalışmıştır. Aralık 1990'daki kongresinde MPLA, isminden İşçi Partisi ibaresini çıkararak Marksist-Leninist ideolojiden resmî anlamda vazgeçtiğini duyurmuştur. Afro-Stalinizm'den petro-elmas kapitalizmine geçiş olarak tanımlanan²⁷ bu değişim, Angola'nın diplomatik ilişkilerinde çeşitlenmeyi beraberinde getirmiştir.²⁸

24 Stalinizm, Sovyet lider Josef Stalin'in (1929-1953) politikalarını ve yönetim tarzını ifade etmektedir. Stalin, devrim olgusunu pratik bir yaklaşımla ele almıştır. Parti ideolojisinin "yegâne yanılmaz yorumlayıcısı" olarak görülen Stalin, monolitik parti doktrini ile parti politikalarını tartışmaya açmaları kınamış ve karşı çıkanları ihanetle suçlamıştır. Kişi kültürüne dayanan bu yaklaşım, Angola gibi bazı Afrika ülkelerinde de karşılık bulmuş ve Afrika'ya özgü yanlarına atfen Afro-Stalinizm olarak nitelenmiştir. Bkz. Ash Eberle, "Angola and the Legacy of Stalinism", *MURAJ*, 1(1), 2018, s. 1-8.

25 Collelo, *a.g.e.*, s. 191-192.

26 Bayram, *a.g.m.*, s. 365-383.

27 Tony Hodges, *Angola: From Afro-Stalinism to Petro-Diamond Capitalism*, Indiana University Press, Bloomington 2001.

28 Nitekim 2019 itibarıyla Angola'nın 56 ülkede büyükelçiliği bulunurken aynı sayıda ülkenin de Angola'da büyükelçiliği mevcuttur. Bunlar arasında, Güney Kore ile Kuzey Kore ve İsrail ile Filistin'in aynı anda Angola'da mukim büyükelçilik düzeyinde temsil ediliyor olmaları, ülkenin diplomatik ilişki çeşitliliği açısından dikkate şayandır.

Angola-Rusya İlişkileri

1960'lı yılların başından itibaren SSCB ile temas halinde olan MPLA, bu ülkeden silah ve eğitim desteği sağlamıştır. ABD ve ÇHC destekli FNLA/UNITA ittifakının saldırılarını yoğunlaştırması üzerine MPLA, SSCB'den askerî takviye talep etmiş, ancak SSCB yönetimi, Angola'ya ilave askerî birlik sevk etmekten kaçınmıştır. Bunun üzerine MPLA yönetimi Küba'ya yönelmiştir.²⁹ Üçüncü Dünya ülkeleri arasında kendi ölçeğinde liderlik rolü üstlenmeye çalışan Küba, MPLA'nın talebini olumlu karşılamıştır. Ekim 1975'te Küba'dan Angola'ya asker sevk edilmeye başlanmış, ancak ABD'nin müdahalesiyle Azor, Barbados, Santa Maria gibi önemli yakıt ikmal istasyonları Küba gemilerinin ve uçaklarının erişimine kapatılmıştır. Bunun üzerine Küba, SSCB'den yardım istemek durumunda kalmış; SSCB yönetimi de Küba gibi kritik konumdaki bir müttefiki ile ihtilaf yaşamamak adına bu isteğe olumlu karşılık vermiştir. Böylelikle çok daha fazla sayıda Küba askeri, Sovyet uçakları ile Angola'ya taşınarak MPLA'nın iktidarı tahkim edilmiştir.³⁰

Angola, bağımsızlığını takiben SSCB ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması akdetmiş ve bu ülkeden askerî ve diplomatik desteğin yanı sıra, altyapı, tarım, balıkçılık, sağlık, eğitim vb. alanları kapsayan çeşitli teknik yardımlar almıştır. Ancak Agostinho Neto liderliğindeki MPLA iktidarı, dış yardıma bağımlı olmasına rağmen, SSCB'nin yörüngesine girme konusunda temkinli davranmıştır. Bu nedenle, Mayıs 1977'de Neto'ya karşı gerçekleştirilen darbe girişiminde SSCB'nin rol oynadığı düşünülmektedir. Söz konusu girişim, eski İç İşleri Bakanı Nito Alves'e atıfla Nitocular olarak bilinen SSCB taraftarı bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Küba'nın desteğiyle önlenecek Nitocu kalkışma, Moskova ile

29 Angola-Küba diplomatik ilişkileri resmî olarak 15 Kasım 1975'te başlamıştır. 29 Temmuz 1976'da iki ülke arasında eğitim, sağlık, inşaat, balıkçılık, şeker ve kahve endüstrisi gibi alanları kapsayan bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Ancak Angola-Küba ilişkileri, yukarıda izah edildiği üzere, ekonomik işbirliğinin çok ötesinde bir önem taşımaktadır. Bkz. Comissão para a Elaboração da História, *História do MPLA*, 2, Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA, Luanda 2008, s. 265.

30 Stephanie Schehara Kessler, *Cuba's Involvement in Angola and Ethiopia: A Question of Autonomy in Cuba's Relationship with the Soviet Union*, Naval Postgraduate School, Monterey 1990, s. 45-53.

Havana'nın Angola politikasındaki ayrılığı gün yüzüne çıkarırken, MPLA nezdinde Küba nüfuzunun Sovyet nüfuzundan ehven olduğunu göstermiştir.³¹

Angola'nın ABD ile yakınlaşma eğilimi nedeniyle 1980'li yılların ortalarından itibaren Angola-SSCB ilişkilerinde zayıflama gözlenmiştir. 1979'da iktidara gelen Jose Eduardo dos Santos rejiminin özellikle ekonomik alanda ABD'ye verdiği "tavizler" ve sayısı on binleri aşan Küba askerî varlığının idamesindeki zorluklar, SSCB'nin Angola'daki faaliyetlerini giderek sonuçsuz ve külfetli hale getirmiştir. Dos Santos hükümeti, SSCB'nin Angola'yı ihmalinden ve Küba askerî varlığının ekonomik külfetinden yakınmaya başlamış; ayrıca SSCB'nin Angola'dan düşük fiyatlarla satın aldığı kahveyi ciddî bir kâr oranı ile yeniden Angola'ya ihraç etmesi gibi hususları şikâyet konusu olarak gündeme getirmiştir.³²

Soğuk Savaş sonrası dönemde Angola, Batı dünyası ile ilişkilerini geliştirirken Rusya ile ilişkilerini koparmamıştır. Angola ordusu uzunca bir süre SSCB tarafından teçhiz edildiği için Soğuk Savaş sonrası dönemde Angola'nın Rusya'ya teknik bağımlılığı bir müddet daha devam etmiştir. 2000'li yıllarda bu bağımlılık nispeten dengelenmeye başlamıştır. Angola güvenlik birimlerine askerî liderlik eğitimi konusunda Portekiz; askerî tıp eğitimi konusunda Brezilya; istihbarat ve dil eğitimi konusunda Güney Afrika; uygun fiyatlı teçhizat temini konusunda Çin Halk Cumhuriyeti ön plana çıkmıştır.³³

Angola yönetimi, bir yandan askerî ortaklarını çeşitlendirmeye çalışırken, diğer yandan Moskova ile farklı alanlarda işbirliğini geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Jose Eduardo dos Santos'un 1998 ve 2006 yıllarında Rusya'ya gerçekleştirdiği resmî ziyaretler sırasında iki ülke arasında 10'dan fazla anlaşma imzalanmıştır. 2009'da Rusya'dan Angola'ya devlet başkanı düzeyinde gerçekleşen ilk resmî ziyarette iki ülke arasında işbirliği alanlarını çeşitlendirme

31 W. Martin James III, *A Political History of the Civil War in Angola: 1974-1990*, Transaction Publishers, Piscataway 1992, s. 228.

32 Collelo, *a.g.e.*, s. 197-199.

33 Ana Cristina Alves vd., "Russia and Angola: The Rebirth of a Strategic Partnership", *SAIIA Occasional Paper*, 154, 2013, s. 13.

yönünde mesajlar verilmiştir.³⁴ Son ziyaret sırasında Rus elmas, doğalgaz ve petrol şirketleri (Almazy Rossii-Sakha, Gazprom, Lukoil) ile Angolalı muadil şirketler (Endiama ve Sonangol) arasında protokollerin imzalanması Luanda-Moskova işbirliğinde enerji kaynaklarının ağırlık kazandığını göstermektedir.³⁵

Dos Santos'un halefi João Lourenço'nun Nisan 2019'da Moskova'ya gerçekleştirdiği resmî ziyarette, iki ülke arasında elmas, doğalgaz ve petrol üretiminin yanı sıra uzay ve tarım alanlarında işbirliğini öngören altı anlaşma daha imzalanmıştır. Angola-Rusya ilişkilerinin enerji ve maden sektöründe yoğunlaşmasını tenkit eden Lourenço, Moskova ile askerî ilişkiler de dâhil olmak üzere farklı düzey ve biçimlerde işbirliği geliştirmek istediklerini belirtmiştir. Lourenço, bu kapsamda Rusya'dan sadece silah satın almak değil, bu ülke ile birlikte silah üretmek istediklerini vurgulamıştır. Lourenço ile beraber Moskova'da temaslarda bulunan Angola Savunma Bakanı Salviano Sequeira da, askerî teknik ve doktrin bakımından Rusya ile bağlarının güçlü olduğunu ve bu ülke ile askerî işbirliğini devam ettirme arzusunda olduklarını belirtmiştir.³⁶ Rusya'dan sekiz adet SU-30K savaş uçağı satın aldıklarını açıklayan Sequeira, S-400 hava savunma sistemleri ile de ilgilendiklerini, ancak ekonomik zorluklar nedeniyle henüz bu konuda bir görüşme gerçekleştirmediklerini ifade etmiştir.³⁷ Sonuç olarak, 1990 ve 2000'li yıllarda ekonomik yönü ağırlık kazanan Angola-Rusya işbirliği, 2010'lu yılların sonlarında enerji ve maden sektörünün yanı sıra yeniden askerî alana da yoğunlaşmaya başlamıştır.

Angola-ABD İlişkileri

Angola, ideolojik yönelimi nedeniyle Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ile resmî diplomatik ilişki kurmamıştır. Doğu Bloku'nun

34 "Trinus Est Aperta Angolae Dmitry Medvedev Has Completed Visitationes ad Seriem Terris in Africa", <http://kremlin.ru/events/president/news/4626>, 26.06.2009, (Erişim Tarihi: 08.08.2019).

35 Alves vd., *a.g.m.*, s. 12.

36 Cândido Bessave Fonseca Bengui, "João Lourenço na Rússia Para Reforço da Cooperação", *Jornal de Angola*, 01.04.2019.

37 Eric Oteng, "Russia, Angola sign Cooperation Deals in Moscow", *Africa News*, 06.04.2019.

nüfuzu altındaki hükümetleri tehdit olarak değerlendiren ABD de bu doğrultuda Angola'nın Birleşmiş Milletler üyeliğini 1 Aralık 1976'ya kadar bloke etmiş ve Angola merkezî hükümeti ile çatışan UNITA'ya askerî ve malî yardımda bulunmuştur. 1986'da UNITA lideri Jonas Savimbi'yi Beyaz Saray'da ağırlayan dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan, UNITA'nın o sıralar Lomba Nehri civarında MPLA'ya karşı elde ettiği askerî başarıya atfen şu ifadeleri kullanmıştır:

“Devrimci mücadeleler veya gerçek ulusal kurtuluş hareketleri tarihinde, dünyayı heyecanlandıran ve diğer ulusların bu tür özgürlük mücadelesi verenlere büyük sempati duyup onları desteklemelerine neden olan bunun gibi birçok zafer vardır. Geçmiş Amerikan Başkanları, Amerikan Kongreleri ve elbette Amerikan halkı da başlattığımız özgürlük davası için savaşanlara daima yardım etmiştir. O yüzden burada hepimiz Lomba Nehri'nin kahramanlarını ve onların lideri, Angola'nın umudu Jonas Savimbi'yi selamlıyoruz.”³⁸

Diğer taraftan Angola yönetimi, ABD'li petrol şirketlerinin Cabinda bölgesindeki yatırımlarından ciddi bir ihracat geliri ve döviz elde etmiştir. Bu durum, sadece Dos Santos dönemi (1979-2017) için geçerli değildir. Neto'nun cumhurbaşkanlığı döneminde (1975-1979) de Amerikan petrol şirketlerinin önemine vurgu yapılmıştır. Neto, Amerikan petrol şirketlerine bakışını şu sözlerle özetlemiştir:³⁹

“Bırada, özellikle petrol sektöründe faaliyet yürüten Amerikan petrol şirketleri bizimle oldukça iyi geçinmekte. İşlerini çok iyi yapıyorlar. Vergilerini zamanında ödüyorlar. Dolayısıyla [bu şirketlerden] şikâyet etmemizi gerektirecek bir neden yok”

38 Ronald Reagan, Remarks at the Annual Dinner of the Conservative Political Action Conference, January 30, 1986.

39 Alberto André Carvalho Francisco, *A Política Externa de Angola Durante a Guerra Fria (1975-1992)*, Dissertação de Mestrado, Universidade de Brasília, 2013, s. 110.

İç savaştan kaynaklanan risklere rağmen Angola ile ABD arasında artarak devam eden petrol ticaretinin MPLA rejiminin bekasına katkı sağlaması, UNITA tarafından ABD'li petrol şirketlerinin yatırımlarına yönelik olarak gerçekleştirilebilecek sabotajların Angola ve Küba askerlerince bertaraf edilmesini gerektirmiştir. Cabinda'daki petrol tesislerinin korunmasından sorumlu iki bin civarındaki Küba askerinden biri olan Yüzbaşı Pedro Valdez Alfonso, konuya ilişkin bir soruya, "Amerikalıları değil, Angola'nın ekonomik hedeflerini korumak için buradayız" şeklinde cevap vermiştir.⁴⁰

Ekonomik açıdan realist, ideolojik açıdan paradoksal görünen bu ilişki biçimi, Angola-ABD yakınlaşmasını kolaylaştıran bir etken olmuştur. Marksist-Leninist ideolojiye bağlılık ile ekonomik çıkarları arasında kurduğu reelpolitik denge ile Soğuk Savaş sonrası dünya düzenine adapte olmakta zorlanmayacağını gösteren MPLA, zamanla Amerikan ekonomik çıkarlarını tehdit etmeye başlayan UNITA'ya tercih edilir hale gelmiştir. Nitekim 1993'te Amerikan Başkanlık Kararnamesi ile UNITA'nın "Amerikan dış politika hedeflerine tehdit oluşturduğu" belirtilmiştir. Aynı yıl ABD ve İngiltere yönetimleri MPLA'ya yönelik silah ambargosunu kaldırırken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde alınan 864 sayılı karar ile UNITA'ya silah ve petrol mamulü satışının yasaklanmasını öngören yaptırımlar yürürlüğe konmuştur.⁴¹

1988'de Angola'daki Küba askerî varlığını sonlandırmaya yönelik müzakerelerin ardından Luanda-Washington ilişkilerinin normalleşmesi gündeme gelmiş, fakat diplomatik ilişkilerin tesisi beş yıl sonra gerçekleşebilmiştir. 19 Mayıs 1993'te MPLA Hükümeti'ni resmen tanıyan ABD, 9 Mayıs 1994'te Angola'ya ilk büyükelçisini atamıştır. Angola da ertesi yıl ilk ABD büyükelçisini atayarak karşılık vermiştir.

Angola-ABD ilişkilerinin normalleşmesi, Angola iç savaşının MPLA lehine sonuçlanma sürecini hızlandırmıştır. ABD ve İsrail'in

40 Nathaniel Sheppard Jr., "Cuban Troops in Angola Aid U.S.", *Chicago Tribune*, 04.12.1986.

41 "Resolution 864, Adopted by the Security Council at its 3277th Meeting on 15 September 1993", S/RES/864 (1993).

uydu fotoğrafı desteği ile Angola ordusu, 22 Şubat 2002'de UNITA lideri Savimbi'yi öldürmüştür. SSCB'nin yokluğunda işlevsizleşen UNITA örgütü böylelikle tasfiye edilmiş ve ABD'nin Afrika'daki ana ticaret ortaklarından biri olan Angola'nın siyasal ve ekonomik anlamda istikrarlı bir ülke haline gelmesinin önü açılmıştır.⁴²

Afrika'nın ikinci büyük petrol üreticisi olan Angola, 2009'da ABD'nin Afrika'daki üç stratejik ortağından biri olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ABD ile ticaret ve yatırım anlaşmaları imzalayan Dos Santos hükümeti, 2010'da ABD-Angola Stratejik Ortaklık Diyalogu'nu akdederek Gine Körfezi'nin hava ve deniz güvenliğini sağlama konusunda önemli bir rol üstlenmiştir. Angola eski Savunma Bakanı João Lourenço, Mayıs 2017'de ABD'li mevkidaşı Jim Mattis ile iki ülke arasında stratejik güvenlik işbirliğini öngören bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Askerî teçhizat satışını ve Angola güvenlik birimlerinin ABD'de eğitim almaya devam etmelerini öngören zabıt, Mattis tarafından Angola ile uzun vadeli bir ortaklığın başlangıcı olarak nitelenmiştir. Bu imzadan beş ay sonra Angola Cumhurbaşkanı seçilen Lourenço, her fırsatta ABD ile işbirliğini geliştirme niyetini izhar etmiş; bu ülke ile ekonomik işbirliği konusunda hayli mesafe kat edilirken askerî işbirliği konusunda benzer bir ilerlemenin söz konusu olmadığından yakınmıştır.⁴³

Angola-ÇHC İlişkileri

Angola'nın Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ile ilişkileri dostane bir temelde başlamamıştır. Bu durum, Çin-Sovyet ilişkilerindeki dalgalanmalara ve bununla bağlantılı olarak Pekin'in tutarlı bir Angola politikası izlememesiyle ilgilidir. Angola'da ilk olarak anti-kolonyal mücadelenin lideri konumundaki MPLA'nın safında yer alan ÇHC, 1960'lı yılların ortalarından itibaren MPLA karşıtı gruplara askerî yardımda bulunmuştur. FNLA, silahlarının büyük

42 Mürsel Bayram, "Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika'daki İç Savaşlar: Angola, Nijerya ve Sudan Örnekleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 2017, s. 222.

43 Steven Mufson, "After 37 Years, Angola Will get A New President. Can Joao Lourenco Reduce Widespread Corruption?", *The Washington Post*, 21.05.2017; John Campbell, "Trump Staying the Course with Angola", *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/blog/trump-staying-course-angola>, (Erişim Tarihi: 23.08.2017).

kısmını ÇHC'den temin ederken UNITA lideri Jonas Savimbi de 1964-65 yıllarında ÇHC'ye giderek Nanjing Askerî Akademisi'nde taktik eğitimi almıştır. MPLA lideri Agostinho Neto, 1971'de Pekin'i ziyaret ederek Başbakan Zhou Enlai ile görüşmüş ve bu görüşmeden sonra ÇHC kısa bir süre MPLA'ya destekte bulunmuştur.⁴⁴ Ne var ki ÇHC, aynı zamanda SSCB'den yardım alan bir grubu güçlendirmek istememiş, bu nedenle 1973'ten sonra askerî yardımlarını yeniden FNLA'ya yoğunlaştırmıştır. Batılı aktörler gibi ÇHC de tabir caizse "yanlış ata oynayarak" Angola'daki bağımsızlık mücadelesinin Sovyet destekli bir grubun lehine sonuçlanmasını engelleyememiştir. Bağımsızlık sonrasında Angola'nın meşru hükümeti olarak tanınan MPLA, kendisiyle çatışan örgütlere yardım etmesi nedeniyle ÇHC ile diplomatik ilişki kurmamış ve uluslararası alandaki eylemlerine karşı tavır almıştır. Örneğin, Agostinho Neto, 1979'da Angola'yı ziyaret eden Doğu Almanya Cumhurbaşkanı Erich Honecker ile birlikte ortak bildiri yayınlayarak ÇHC'nin Vietnam saldırısını kınamıştır.⁴⁵

Çin-Sovyet ilişkilerinin normalleşmeye başlaması, Angola-ÇHC ilişkileri açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. ÇHC'nin iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirme teklifi Angola tarafından da kabul edilmiş ve nihayet Ocak 1983'te Angola ile ÇHC arasında diplomatik ilişki kurulmuştur. Angola Dış Ticaret Bakanı Ismael Gaspar Martins'in 1984'teki Çin ziyareti sırasında iki ülke arasında ticaret anlaşması imzalanmıştır. Dört yıl sonra, ÇHC'nin daveti üzerine Angola Cumhurbaşkanı Jose Eduardo dos Santos, savunma bakanı ile birlikte Ekim 1988'de Pekin'e bir resmî ziyaret gerçekleştirmiştir.⁴⁶

Angola-ÇHC ilişkileri, Angola iç savaşının sona erdiği 2002 yılından sonra ivme kazanmıştır. İç savaş nedeniyle altyapısı tahrip

44 Alaba Ogunsanwo, *China's Policy in Africa, 1958-71*, Cambridge University Press, Cambridge 1974; Gerald Segal, "China and Africa", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 519, 1992, s. 117.

45 Gareth M. Winrow, *The Foreign Policy of the GDR in Africa*, Cambridge University Press, Cambridge 1990, s. 116.

46 Steven F. Jackson, "China's Third World Foreign Policy: The Case of Angola and Mozambique, 1961-93", *The China Quarterly*, 142, 1995, s. 388-422.

olan Angola, büyük oranda ÇHC tarafından yeniden inşa edilmiştir.⁴⁷ Ülkenin yeniden inşasını finanse etmek üzere Çin İhracat-İthalat Bankası tarafından 2004 yılında Angola hükümetine 2 milyar dolar değerinde kredi tahsis edilmesi ve Angola'nın bu krediyi ÇHC'ye petrol ihraç ederek ödeyecek olması, iki ülke arasında "altyapı karşılığında petrol" olarak özetlenebilecek bir ilişki biçiminin ön plana çıktığını göstermektedir.⁴⁸ ÇHC'nin kredi ve yatırım teklifini gerekçe göstererek IMF'nin koşullu borç teklifini reddeden Angola, öte yandan ÇHC ile yaptığı anlaşmalarda da yerli sermayenin ülke dışına kaçmasını önleme ve yerli istihdama kontenjan ayırma gibi maddeler ekletmeyi ihmal etmemiştir.⁴⁹ Bu anlamda Angola'nın hem Batılı aktörler karşısında hem de ÇHC karşısında çıkarlarını korumaya yönelik diplomatik manevra kabiliyeti sergilediği söylenebilir.

Kısa sürede dramatik biçimde gelişen Angola-ÇHC ilişkileri, aynı zamanda dünyanın ekonomik ağırlık merkezinin Doğu Asya'ya kayma sürecinin göstergelerindedir. Luanda'nın bu sürece başarılı biçimde uyum sağladığı söylenebilir. Hâlihazırda Angola, ihracatının yüzde 61'ini Asya ülkelerine yapmakta ve bu ülkeler arasında yüzde 79 ile ÇHC ilk sırada yer alırken onu yüzde 16 ile Hindistan takip etmektedir. Angola'nın ithalat ortaklarının da yüzde 33'ü Asya'da yer almakta ve bunlar arasında yüzde 64 ile ilk sırada yine ÇHC bulunmaktadır.⁵⁰

Angola-ÇHC işbirliği ağırlıklı olarak ticaret ve yatırım ilişkilerini içermekle birlikte, son yıllarda askerî alanda da işbirliğini geliştirme yönünde girişimler gözlenmekte olup bu kapsamda bir Angola-Çin ortak işletmesinin kurulması gündeme gelmiştir. Haziran 2019'da ÇHC Merkezî Savunma Komitesi'nden bir heyetin Luanda'yı ziyareti sırasında Angola Savunma Bakanı Salviano Sequeira, Pekin

47 "Angola Seeks \$15bn from China for Infrastructure", *Global Construction Review*, <http://www.globalconstructionreview.com/news/angola-seeks-15bn-china-infrastructure/>, (Erişim Tarihi: 21.5.2018).

48 Luka Durovic, "Resource Curse and China's Infrastructure for Resources Model: Case Study of Angola", *Journal of China and International Relations*, 4 (1), 2016, s. 67-86.

49 Lucy Corkin, *Uncovering African Agency: Angola's Management of China's Credit Lines*, Ashgate, Farnham 2013; Dilma Esteves, *Relações de Cooperação China-África: O Caso de Angola*, Universidade Técnica, Lizbon 2007.

50 ÇHC'yi sırasıyla Güney Kore, Hindistan, Malezya ve Türkiye takip etmektedir.

ile askerî işbirliğinin ümit vaat ettiğini, bu işbirliğinde savunma sanayii ürünlerinin temini ve bakımı ile savunma altyapısının geliştirilmesine öncelik verdiklerini belirtmiştir.⁵¹

Sonuç

Angola'nın Soğuk Savaş dönemi ve sonrasındaki dış politika yönelimindeki farklılıklar, iki düzeyde analiz edilebilir. Uluslararası sistem düzeyinde bir analiz tercih edilirse, küresel ölçekte etkili olan siyasî ve iktisadî koşulların Angola'yı adaptif bir diplomasi izlemeye zorladığı varsayılabilir. Bu varsayım, Angola'nın uluslararası sistem üzerinde hemen hemen hiçbir etkisi olmayan bir "küçük devlet" olarak ele alınmasını gerektirir. Böyle bir devletin Soğuk Savaş'ın iki kutuplu uluslararası yapısına, Soğuk Savaş sonrası dönemin tek kutuplu yapısına ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde tartışılmaya başlanan çok kutupluluğa geçiş sürecine ayak uydurmaktan başka bir seçeneği yoktur. Uyum dışında başka seçeneklere yönelmek (örneğin tek kutuplu bir yapıda o kutbu temsil eden güce meydan okumak), Angola gibi küçük devletleri "irrasyonel" hareket ettiği düşünülen aktörlere dönüştürür.

Aktör/devlet düzeyinde bir analiz yapılacak olursa, Angola'nın uluslararası yapıdan kaynaklanan zorunluluklar ile kendi ulusal çıkarları arasında bir denge oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Örneğin, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısında Angola, siyasî ve askerî açıdan süper güçlerden birine (SSCB) yaslanmayı tercih etmiş, ancak bunu yaparken diğer süper güç (ABD) ile ekonomik ilişkilerini koparmamıştır. Dahası, Doğu Bloku'nun birincil temsilcisine (SSCB) olan siyasî-askerî bağımlılığını o blok içerisindeki ikincil önemde bir aktör (Küba) ile dengelemiştir. Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu yapıda ise Angola merkezî hükümeti, Marksist ideolojik yönelimini bir kenara bırakarak yeni uluslararası yapının hâkim gücü (ABD) tarafından temsil edilen neo-liberal düzene hızlı bir geçiş yapmıştır. Bu geçiş sürecinde Angola, Doğu Bloku ülkeleriyle kurmuş olduğu ilişkileri kesintiye uğratmayıp bu ülkelere olan askerî bağımlılığını kademeli

51 "Angola wants to strengthen military cooperation with China", *Agência Angola Press*, 24.06.2019.

biçimde azaltmaya çalışmış ve onların sunduğu yeni işbirliği imkânlarını değerlendirmiştir. Angola, benzer şekilde, 2000’li yılların başlarından itibaren çok kutupluluğa geçiş tartışmalarının odağında olan Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerini yoğunlaştırarak, gelecekte oluşması muhtemel bir Çin merkezli sisteme de çok rahat uyum sağlayabileceğini göstermiştir. Bu uyum becerisi, objektif açıdan “Realizm”, eleştirel açıdan ise “Makyavelizm” yahut “oportünizm” çerçevesinde değerlendirilebilir.

Kaynakça

“Angola Seeks \$15bn from China for Infrastructure”, *Global Construction Review*, <http://www.globalconstructionreview.com/news/angola-seeks-15bn-china-infrastructure/>, (Erişim Tarihi: 21.5.2018).

“Angola Wants to Strengthen Military Cooperation with China”, *Agência Angola Press*, 24 Haziran 2019.

“Trinus Est Aperta Angolae Dmitry Medvedev Has Completed Visitationes ad Seriem Terris in Africa”, <http://kremlin.ru/events/president/news/4626>, 26 Haziran 2009.

ABBOTT, Peter, *Modern African Wars: Angola and Mozambique, 1961-74*, Osprey Publishing, Wellingborough 1988.

ALVES, Ana Cristina, Alexandra Arkhangelskaya ve Vladimir Shubin, “Russia and Angola: The Rebirth of a Strategic Partnership?”, *SALIA Occasional Paper No. 154*, 2013.

ALVES, Carlos Alberto de Jesus, *Política Externa Angolana em Tempo de Guerra e Paz: Colonialismo e Pós-Colonialismo*, Tese de Doutoramento, Universidade de Coimbra 2013.

BAYRAM, Mürsel, “Angola İç Savaşının Ana Aktörleri ve Uluslararası Ramifikasyonları”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2016, s. 365-383.

BAYRAM, Mürsel, “Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika’daki İç Savaşlar: Angola, Nijerya ve Sudan Örnekleri”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 2017, s. 217-228.

BAYRAM, Mürsel, *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*, Savaş Kitabevi, Ankara 2018.

BESSA, Cândido ve Fonseca Bengui, “João Lourenço na Rússia Para Reforço da Cooperação”, *Jornal de Angola*, 01.04.2019.

BOTERO, Giovanni, *Della Ragione di Stato*, Gioliti, Venedik 1589.

BRITAIN, Victoria, “Jonas Savimbi: Angolan Nationalist Whose Ambition Kept His Country at War”, *The Guardian*, 25 Şubat 2002.

COLLELO, Thomas, *Angola: A Country Study*, U.S. Library of Congress, Washington 1991.

COMISSÃO para a Elaboração da História, *História do MPLA*, Vol. 2, Centro de Documentação e Investigação Histórica do MPLA, Luanda 2008.

CONCEIÇÃO, José Maria Nunes Pereira, *Angola: Uma Política Externa em Contexto de Crise (1975-1994)*, Tese de Doutorado, Universidade de São Paulo, São Paulo 1999.

CORKIN, Lucy, *Uncovering African Agency: Angola's Management of China's Credit Lines*, Ashgate, Farnham 2013.

DUROVIC, Luka, "Resource Curse and China's Infrastructure for Resources Model: Case Study of Angola", *Journal of China and International Relations*, 4(1), 2016, s. 67-86.

EBERLE, Ash, "Angola and the Legacy of Stalinism", *MURAJ*, 1(1), 2018, s. 1-8.

ESTEVES, Dilma, *Relações de Cooperação China-África: O Caso de Angola*, Universidade Técnica, Lizbon 2007.

FIORI, José Luís, "O Poder Global e a Nova Geopolítica das Nações", *Crítica y Emancipación*, 1(2), 2009, s. 157-183.

FRANCISCO, Alberto André Carvalho, *A Política Externa de Angola Durante a Guerra Fria (1975-1992)*, Dissertação de Mestrado, Universidade de Brasília 2013.

GVALIA, Giorgi, David Siroky, Bidzina Lebanidze ve Zurab Iashvili, "Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States", *Security Studies*, 22(1), 2013, s. 98-131.

HESS, Morgan, *U.S.-Chinese Cooperation and Conflict in the Angolan Civil War*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), City University of New York, New York 2012.

HEY, Jeanne A. K., *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner, Londra 2003.

HODGES, Tony, *Angola: From Afro-Stalinism to Petro-Diamond Capitalism*, Indiana University Press, Bloomington 2001.

JACKSON, Steven F., "China's Third World Foreign Policy: The Case of Angola and Mozambique, 1961-93", *The China Quarterly*, 142, 1995.

JAMES III, W. Martin, *A Political History of the Civil War in Angola: 1974-1990*, Transaction Publishers, Piscataway 1992.

JORDAAN, Eduard, "The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers", *Politikon*, 30(1), 2003, s. 165-181.

KESSLER, Stephanie Schehara, *Cuba's Involvement in Angola and Ethiopia: A Question of Autonomy in Cuba's Relationship with the Soviet Union*, Naval Postgraduate School, Monterey 1990.

MUFSON, Steven, "After 37 years, Angola will Get A New president. Can Joao Lourenco Reduce Widespread Corruption?", *The Washington Post*, 21 Mayıs 2017.

OGUNSANWO, Alaba, *China's Policy in Africa, 1958-71*, Cambridge University Press, Cambridge 1974.

OTENG, Eric, "Russia, Angola Sign Cooperation Deals in Moscow", *Africa News*, 6 Nisan 2019.

SCHULTZ, Jonathan, "Theorising Australia-Pacific Island Relations", *Australian Journal of International Affairs*, 68(5), 2014, s. 548-568.

SEGAL, Gerald, "China and Africa", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 519, 1992, s. 115-126.

SHEPPARD Jr., Nathaniel, "Cuban Troops in Angola Aid U.S.", *Chicago Tribune*, 4 Aralık 1986.

STYAN, David, "Djibouti: Changing Influence in the Horn's Strategic Hub", *Chatham House Briefing Paper*, 2013.

THUCYDIDES, *History of the Peloponnesian War*, çev. Rex Warner, Penguin Classic, Londra 1972.

TVEDTEN, Inge, *Angola: Struggle for Peace and Reconstruction*, Westview Press, Boulder 1997.

WHITAKER, Paul M., “The Revolutions of Portuguese Africa”, *Journal of Modern African Studies*, 8(1), 1970, s. 15-35.

WINROW, Gareth M., *The Foreign Policy of the GDR in Africa*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.

Structured Abstract

Since most of the 193 UN members are categorically “small states”, it is analytically problematic to evaluate the functions and behaviours of Niger, Iceland, Peru, and Palau within the same category. There are a great deal of states, such as Colombia, New Zealand, and Romania, which rank moderately in particular global economic and military power indices, albeit being neither as influential as a regional power nor as powerless as micro states. Such moderate states can be defined as lower-middle powers. Other states like Belize, Laos, and Moldova with material capabilities lesser than those of lower-middle powers may be called as minimal powers. Finally, there are a plenty of small states, such as Kiribati, Nauru, Saint Lucia, which rank last in material capability indices and therefore may be defined as micro- or nominal powers.

It is conceivable to analyse Angola within the category of lower-middle powers. A surface area of 1,246,000 square kilometres with 30 million population, a GDP (PPP) of nearly 198 billion US dollars, which means an economy larger than those of the EU members of Bulgaria and Slovakia, ranking 58 among 137 countries in Global Firepower Index, and relative importance in regional politics make it possible to regard Angola as a lower-middle power. However, it seems more rational to analyse this country within the general category of small states, because a GDP per capita of 6,800 US dollars, a vulnerable economy based primarily on petroleum production, the quality of being a “young” nation independent only since 1975, the effects of a long and devastating civil war (1975-2002), and the lack of a regional-scale politico-military influence like that of neighbouring South Africa make it implausible to assess Angola as a perfect middle and/or regional power.

Following its independence from Portugal on 11 October 1975, Angola faced the necessity of adaptation to the bipolar world order of the Cold War which the southern African nation was born into. The power struggles among the different movements which had been organised in essence to fight for independence led to the involvement of almost all Cold War actors in the ensuing Angolan

civil war. This intense foreign interference made it difficult for Angola to pursue a holistic foreign policy as an integrated actor. As the groups fighting against the central government also formed their own network of foreign relations, a complicated relationship emerged between the multi-actor political structure of Angola and the bipolar international order of the Cold War. Partly in line with this relationship, Angolan central government relied on the Eastern bloc in military and political terms while being economically dependent on the investments of Western bloc countries. The so-called “geopolitical non-alignment” facilitated Angola’s rapid adaptation to the post-Cold War neo-liberal world order.

Angola’s foreign policy orientation during and after the Cold War can be analysed at two levels. If an international level of analysis is preferred, it can be assumed that the global politico-economic conditions compelled Angola to follow an adaptive diplomacy. This assumption necessitates taking Angola as a small state without any considerable effect on the international system. Such an ineffective state does not have much alternatives other than adaptation to the bipolar international structure of the Cold War, to the unipolar structure of the post-Cold War, and to a future multipolar world. Opting a way other than adaptation (i.e., challenging the superpower in a unipolar world) causes small states like Angola to turn into “irrational” actors.

If an actor/state level of analysis is preferred, it can be said that Angola attempted to balance its national interests with the requirements of relevant global politico-economic conditions. During the Cold War, Angola chose to rely upon the military support of a superpower (the USSR) while maintaining economic ties with the other superpower (the US). Moreover, it balanced its politico-military dependence on the primary actor (the USSR) of the Eastern bloc with a secondary actor (Cuba) within that bloc. As for the post-Cold War unipolar international structure, Angola let aside its Marxist ideological orientation and made a quick transition to the neo-liberal world order represented by the dominant actor (the US) of that order. During this transition, Angola gradually diminished its military dependence on the

former Eastern bloc countries, but it did not break off its ties with them and evaluated the new cooperation opportunities. Since the early 2000s, in particular, Angola has demonstrated its inclination for adaptation to a future China-centred world order, as evidenced by the dramatically growing relations between Luanda and Beijing. This adaptation capability may be seen as either “realpolitik” or “opportunism”.